

*Adják az istenek,
Hogy ne ürüljön ki a patron,
Ne fogyjon ki a papír, és
Ne romoljon el a router.*

HOMÉROSZ HARAGJA

Pocsékok az utak Lídiában – mormolta az orra alatt Homérosz. Lehet, hogy a lovakat hajtó szolgájához szólt, de lehet, hogy csak magában mormogott. A szolga, aki pedig szívesen diskurált volna gazdájával, úgy vette, nem hozzá szólnak, annyira kellett figyelnie, hogy ügyesen kikerülje a kátyúkat. – Nem csak az utak pocsékok, hanem maga a líd király is pocsék egy király. – folytatta monológját Homérosz – Pénze van temérdek, szolgál is jól el van eresztve, kirendelhetne egy rabszolga-brigádöt, hogy rendbe tegyék az utat.

Homérosz, az országos híró énekmondó úgy került Lídiába, hogy nemrég a líd király meghívta, hogy lépne fel egy nagy lakomával összekötött ünnepségen, amelyet a király rendezett vitézeinek Árész, a háború istene tiszteletére. Ehhez az alkalomhoz nagyon illett a Hellász-szerte ismert rabszodosz költeménye az Iliász. Homérosz nem kedvelte a dúsgazdag királyt, mégis elvállalta a fellépést. Nem a kialkudott magas honorárium miatt, hisz elég gazdag volt ahhoz, hogy válogathasson a felkérések között, de kiadásai jelentősen megnöttek. Amióta megvakult (a szörnyű fertőző betegség, a trachoma vette el a látását) több szolgát kellett tartania. Nem is szívesen vállalkozott a hosszú útra, különösen a líd király udvarába, aki nem csak rossz király volt, hanem még műkedvelő költő is, aki sokszor kínoztta udvaroncait döcögő verseinek hangos deklamálásával.

Ez még hagyján, ez az udvari emberek sorsa-baja, de egyszer Homérosz fülébe jutott, hogy a király, mint „kolléga” megbírálta az Íliászt, az ő legkedvesebb munkáját. Azt kifogásolta benne, hogy minden baj, veszekedés, vita a nők miatt tört ki. Hogy lehet az, hogy komoly férfiak, országos híró harcosok egy alacsonyrendű teremtmény, egy nő miatt egymás torkának esnek?

Pedig Homérosz nagy költői érzékkel nem is írt a nagy háborút kirobbantó okról. Az előzményeket Hellaszban mindenki ismerte, jelesül azt, hogy azért tört ki a trójai háború, mert egy ottani playboy, Páris megszóktette Meneláosz király márványszobor-szépségű feleségét, Helénát.

Az csak sok-sok évszázaddal később, egy francia színdarabból derült ki hogy Meneláosznak már nem is kell a nő, mert Heléna azt hitte, hogy az, hogy szép, önmagában elég ahhoz, hogy férje örömét lelje benne. Ki szeretne a Míloi Vénusz pontosabban a Milétoszi Afrodité mellett aludni. Ám a

háború, ha már kitört, bár okafogyottá vált, ment a maga útján, mint – a Görögországban aligha előforduló – lavina.

Semmiről sem szólt az Iliász, ami a háború után történt, ezt is mindenki tudta. Szájról-szájra járt az a szomorú, véres történet, hogy Agamemnon hűtlen felesége, aki tíz éve nem látta férjeurát és szeretőt tartott, eltette láb alól. Nem mindenki olyan önmegettartóztató, mint Odisszeusz felesége, Penelopeia.

Az Iliászban tulajdonképpen csak egyetlen nő szerepel, aki miatt a viszály kitört a hellén táborban, de a tökkelütött líd király ezt is sokallta. Nem is csoda, mert ő csak a fiatal fiúk után érdeklődött szenvedélyesen. A férfiak szenvedélyét nem is részletezte a költő. Többet tudott a dologról, mint amit belevett a versébe. Sok mindent az öreg rabszodoszoktól hallott, de zseniális agyának sűrű szövésű hálóján csak az engedte át, amit fontosnak tartott.

A híres viszály, Achillesz és Agamemnon összezördülése, ami tulajdonképpen az eposzban csak röviden van elénekelve, így történt.

A mirmidonok párfős csapatával Achillesz fényes nappal, páncél és sisak nélkül, elment kikémlelni, hogyan járőröznek a trójai harcosok a falaknál. Az ostrom éppen szünetelt, a táj idillien békés volt, csak tereferelő nők csivitelő hangja hallatszott, akik kihasználva a kedvező alkalmat, fehérneműjüket mosták a várárokban. Mint később kiderült, Briszeisz is köztük volt és kecses mozdulatokkal, mintegy simogatva lötykölte a gyolcsot. Ruhája átmedvesedett és rátapadt karcsú testére.

Amint a várárok túlsó, bozóttal benőtt oldalán megjelentek a görög katonák, a nők felkapták a ruhákat és futásnak eredtek, sok ruhadarabot elszórtak futás közben. Ezeket a görög katonák kedvtelve gyűjtötték össze. Achillesz nagy lendülettel átugrotta a várárkot és Briszeisz után szaladt. A lány nem volt teknősbéka, így Achillesz egykettőre utolérte, felnyalábolta, és a könnyű nőt, mint hadizsákmányt a sátrába vitte.

A lány tudta, hogy mire számíthat, és eleinte durcásan fogadta Achillesz közeledését. Ám amikor megérezte a híres harcos izmos karjának, acélos combjának szorítását, elfelejtette, hogy neki, mint hadifogolynak, hogyan illene viselkedni, teljesen ellágyult. Achillesznek is nagyon kedvére volt a rózsaszín kutacska a kis erdő közepén, és a harcok szünetében az egész időt Briszeiszszel töltötte. Harci vágya lelohadt, és imádkozott az istenekhez, főleg kedvenc istenéhez, Árészhoz, hogy a beállott kis szünet minél tovább tartson.

Történt egy délután, hogy Agamemnon Achillesz sátrába ment megbeszélendő a következő ostrom taktikai részleteit. Amint meglátta a sátor sarkában illő szerénységgel kuporgó Briszeiszszel lenge otthoni ruhában, Agamemnon elfeledkezett jövetele okáról, annyira megbabonázta a lány szépsége. Amúgy már nem is szerette feleségét, Klitaimesztrát, pedig nem is tudta, mit művel, sőt hogy mit forral asszonya otthon. Tíz éve nem vett ki szabadságot. Ez sem véletlen. Mindenképpen meg akarta szerezni gyönyörű a

nőt, pedig ehhez, bár ő volt a hellén hadsereg vezére, nem volt joga. Achillesz nem a közös zsákmány elosztásakor jutott a nőhöz, hanem maga, és csak saját magának fogta el.

Szó szót követett, Achillesz nem adta a lányt, sőt azt vágta a vezér képébe, hogy ezután nem vesz részt a harcban. Agamemnon dühtől vörösen rohant ki a sátorból. Achillesz viselkedését árulásnak tartotta, de nem akart patáliát csapni, nem akarta hivatalos útra terelni az ügyet, mert Achillesz nagyon népszerű volt a táborban. Összeszólalkozásuk ürügyén Achillesz minden idejét sátrában töltötte. Ennek nemcsak a trójaiak, hanem Briszeisz is nagyon örült.

Hát így esett meg „Achillesz haragja”. Azt, hogy a nagy hős egy nő bolyhos öle miatt maradjon ki a csatából, sehogy se tudta felfogni az alfelleső líd király. Homérosz nem részletezte a teljes igazságot, elégségesnek tartotta finoman utalni az afférra az eposz elején.

Honnan tudta Homérosz ezeket a részleteket, amelyeket természetesen mi sem tudunk (hisz nem vette be a versébe)?

Homérosz szülei vásári mulattatók, szórakoztató kisiparosok voltak. Anyja mint kötéláncos bővölte a publikumot rövid, ritka szövéssű tunikájának látványa is hozzájárult sikeréhez. Férje, a költő apja, egy volt a számtalan jokulátor, rapszodosz, csepürágó-szintű vásári énekmondó közül, aki felesége mutatványát rövid, tréfásnak gondolt, disztichonban előadott versikékkal kísérte. A disztichon alkalmasabb a rövid, csattanóra kihegyezett, néha malacságokat tartalmazó versekhez, mint a méltóságosan folyó, hatlábú versforma, amelyet Homérosz alkalmazott.

Szülei városról – városra, vásárról – vásárra csavarogtak, nem is emlékeztek pontosan arra, hogy a kis Homi hol született. Emlékezetükben, mint lehetséges hely, hét város fogadója élt, ahol gyermekük, a világhírű költő megszületett.

Hellasz legtöbb városa a tengerparton fekszik, és a fiatal Homérosz sok külföldi énekessel is találkozott, úgyhogy a világ eseményeiről is tájékozott volt. Remek emlékezőtehetsége volt – ez szakmájának alapkövetelménye, ami még fokozódott is, ahogy látását lassanként elvesztette. Minden hallott éneket megjegyzett, sőt azokat a történeteket is, amelyeket „civil” öregektől hallott, akik szintén a még öregebbektől tanulták ezeket.

Most is a kocsiban, magába mélyedve, alig mozgó ajakkal, hang nélkül ismételte a már sokszor előadott hosszú-hosszú eposzt. Időnként kézbe vette lantját és megpendítette, hogy a változó hőmérséklet és nedvesség nem hangolta-e el a húrokat? Ezek hála az isteneknek, rendben voltak.

Cserfes szolgálja, aki minden útjára elkísérte, és a hasonló gazdag urak hasonlóan szószátyár szolgálaitól sok újdonságot hallott, meg akarta szólítani Homéroszt, de látta és alig hallhatóan hallotta, hogy gazdája az aznapi fellépésre készül. Így a belőle kikívánckozó nagy hírt nem tudta elmondani.

Lassan megérkeztek a líd király nagyon szép, sokoszlopos palotájához. Az a hír járta, hogy a király megölette az építészt, hogy másnak ne tervezhessen ilyen gyönyörű palotát. Más vélekedések szerint nem tetszett az új rezidencia, és dühében lenyilasztatta az építészt. Homérosz, aki különben is utálta a királyt, ezt a változatot tartotta valószínűnek, így írt erről:

*Már kész a király száztermű fehér palotája.
Már tokba kerültek a lantok, a hárfák
Húrja se rezdül, az énekesek hazamentek.
Az édes italtól kótyagosan és torkig evetten,
Zsibongva-tolongva kitódul az ünnepi vendég.
Csak egy marad ottan, az őszhajú mester a háznak létrehozója.
Kedvtelve csodálja a művét.
Int a király, s tíz barna vitéznek az íjja felajzva,
S a bronzhegyű vesszők szívébe találnak az aggnak.
Miért e merény, mért hullott porba a mester?
- Kérdi az ifjú királyné. - Azért, hogy a többi királynak
Íly csoda épületet sose tudjon már kitalálni.
- Oh, te bohó, nem azért hullt porba a mester!
Azért lakol ő, mert szép palotám elbaszta a kurva.*

Az udvarmester illő tisztelettel fogadta Homéroszt. Bevezette egy kis szobába, ahol befejezhette az estére való felkészülést. Akkordokat fogott lantján, közben szolgája illatos olajjal kente be felsőtestét. Amikor a költő-celeb belépett a díszes terembe, a hosszú asztaloknál ülő vendégek sarujuk dobogtatásával üdvözölték. A király csak egyet biccentett a fejével.

Amúgy az előadás sikeres volt. A közönség figyelmesen hallgatta a nagy vonalakban ismert történetet. Homérosz is fennakadás nélkül mondat-alolta végig a szöveget, mert amikor kigondolta, ügyelt arra, hogy legyenek benne azonos, ismétlődő szövegrészek, és minden szereplő megkülönböztető jelzöt kapjon, ezzel is segítve a hosszú szöveg észben tartását. Évszázadok óta ezt a trükköt alkalmazták az énekmondók.

Homérosz sokban eltért az elődök szokott módszereitől, többek között abban, hogy eposzát nem Ádámnál és Évánál kezdte. Jóllehet, ezek a figurák már ki voltak találva, messze Ázsiában, de ő valószínűleg nem is hallott róluk.

A szeánsz gond nélkül folyt le. A végén szintén volt lábdobogás, és a király is összeütötte a tenyerét. Homérosz holtfáradtan ment vissza a kis szobáscskába, letette a hangszerét és legszívesebben végigdőlt volna a padon. Hozzá se nyúlt a szobába beküldött falatokhoz. (A király elfelejtette asztalhoz invitálni Homéroszt.) Szolgája vígan falatozott a jól átsült ürücombból, és mintegy mellékesen elmesélte, mit hallott az egyik kikötőben.

- Úgy gondolom, ez uraságotat is fogja érdekelni. Valahol Kis-Ázsiában, az ottani görög városoktól délre, feltaláltak olyan különböző jeleket, amelyek mindegyike más- más hangnak felel meg. Ezt ők grafosznak, azaz írásnak hívják. Fekete folyadékba mártott szerszámmal, libatollal, vagy vékony pálcikával egy valamilyen sima felületre rajzolnak vele. A kis ábrák neve litera, azaz betű. Aki tudja, hogy melyik rajzocska melyik hangot jelenti, az meg is érti az ákom-bákom rajzokat. Homérosz eleinte alig figyelt a szolga locsogására, de óriási intelligenciájával lassan-lassan felfogta az új találmány jelentőségét. Először csak szakmai büszkeségében érezte sértve magát. Ő nem csak kigondolta, hanem évekig tanulta is hosszú verseit, és most minden tökfő lehet „költő”. Szégyen-nyalázat. Akár jó a vers, akár csapnivaló, sohasem fog kiderülni, mert csendben, egy szobában fogják olvasni, így persze nem hallhatják, hogy jó, vagy sánta a vers ritmusa. Nem érzékelhetik a hallgatóság reakcióját. Milyen versek lesznek ezek? Elvész a költészet népeket összekovácsoló ereje, mert most kollektívan hallgatjuk a szavalót. Az ének is elvész a szöveg mögül.

Homérosz dühében majdnem összetörte a lantját, de azután meggondolta magát. Ugyanilyen erővel kitalálhatnak olyan rajzocskákat is, amelyek az ének hangjait jelölik, és a jövő korcs költői zenével adják majd elő korcs költeményeiket. Mert zene nélkül a vers olyan, mint egy unalmas, festetlen márványszobor. Ki látott már festetlen szobrot? Az csak egy berovátkolt kődarab. Végül még azt is kitalálhatják, hogy betűformára kifaragnak valamit, például elefántcsontot, befestik és beteszik egy szőlőprésbe, és annyi versrajzot készítenek, amennyit csak akarnak. Úgy el fognak szaporodni a költők, mint a piacokon a zsebtolvajok. De félek, hogy ezeket nem fogják gályarabságra ítélni.